

Ühiskonnaõpetus põhikoolis

Põhikooli ühiskonnaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) tunneb huvi ühiskonna probleemide vastu, oskab neid märgata ja uurida ning omaseisukohti ja valikuid põhjendada;
- 2) oskab tulla toime tänapäeva ühiskonnas, lähtudes üldinimlikest väärtustest;
- 3) teab, kuidas osaleda poliitika kujundamises ja elluviimises nii kohalikul kui ka Eestiriigi tasandil;
- 4) väärtustab inimõigusi ja demokraatia põhimõtteid: seaduslikkust, vabaduse ja vastutuse seost;
- 5) arvestab teisi, väärtustab mitmekesisust, osalemist ühiskonna arengus ja sidususes, seisab vastu kesksete normide rikkumisele ning on seaduskuulekas;
- 6) määratleb ennast ühiskonna liikmena, Eesti, Euroopa ja maailmakodanikuna.
- 7) algatab ning toetab koostööd ühiste eesmärkide seadmisel ja elluviimisel;
- 8) kasutab ühiskonnaõpetuses omandatud teadmisi, oskusi ja hoiakuid oma tulevasteõpingute ja edasise tööalase karjääri kavandamisel ning teadlike otsuste langetamisel, koostab esmase karjääriplaani.

6. klass

Õppesisu

Eestis ja õpilase kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm)

Sooline võrdõiguslikkus

Pere ja suguvõsa.

Naabruskond maal ja linnas. Sõpruskond. Koolipere

Euroopa riigid, Eesti naaberriigid

Kodukohas tegutsevate seltside, klubide ja ühenduste tegevus

Noorteorganisatsioonid

Ea kohased kodanikualgatuse võimalused

Koostöö ja ühistegevus, kommunikatsioonivõimalused

Rahva osalemine ühiskonna valitsemises

Võimude lahusus. Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus

Kohalik omavalitsus

Seaduse ülimuslikkus, seadus kui regulatsioon

Peamised inimõigused (õigus elada, õigus vabadusele ja inimväärikusele jne)

Õpilasmavalitsus, õpilaste osalemine koolielu korraldamises ja õpilasesinduses

Kooli sisekord (kodukord)

Lapse õigused (õigus saada haridust, õigus vanemlikule hoolitsusele jne).

Õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal

Aja ja kulutuste planeerimine ning raha kasutamine, laenamine ja säästmine

Elukutsed –teadmised ja oskused. Elukestev õpe

Elukutsed ja ettevõtted kodukohas

Teadlik, säästev tarbimine

Töökultuur ja tööeetika

Raamatukogu, Internet

Ajalehed, ajakirjad, raadio, televisioon, meediakanalite integratsioon

Teadlik infotarbimine ja –edastamine

Autoriõiguste kaitse

Kooliastme õpitulemused

6. klassi lõpetaja õpitulemused

1) on viisakas, sõbralik, väarikas, vastutustundlik, töökas, täpne ja aus;

2) teab ja väärtustab demokraatia põhimõtteid;

3) mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; märkab probleeme koolis, toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat;

4) loetleb Eesti riigi valitsemise põhilisi institutsioone ja kirjeldab nende ülesandeid (kohalik omavalitsus, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus);

5) teab, mis on põhiseadus ja teised seadused ning miks seadusi tuleb täita; teab, mis on lapse õigused ja vastutus;

6) selgitab näidetega, mis on kodanikuühendus, kodanikualgatus ja vabatahtlik töö; põhjendab vabatahtliku töö vajalikkust ning pakub abi abivajajatele; tunneb ära ebaõigluse ja oskab sellele vastu seista;

7) mõistab inimeste iseärasusi; teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on salliv erinevuste suhtes ning valmis koostööks; oskab vältida ja lahendada konflikte;

8) toob näiteid ühiskonna toimimiseks ja arenguks vajalikest elukutsetest ja ettevõtetest ning väärtustab töötamist kui peamist elatusallikat; tunneb oma õigusi ja vastutust omanikuna ning tarbijana;

9) oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks ning seda kriitiliselt hinnata; esitab oma teadmisi ja seisukohti selgelt ja veenvalt ning suudab neid põhjendada; loob, kasutab ja jagab infot ning väärtustab enda ja teiste autorite tööd;

10) teab, et tal on õigus saada abi, ning oskab leida abi ettetulevates elusituatsioonides.

9. klass

9. klassi lõpetaja õpitulemused:

- teab demokraatia toimimise põhimõtteid ning toob näiteid nende rakendamise kohta; toimib demokraatia põhimõtteid arvestades; on orienteeritud enesearendamisele;

- määratleb ja tunnetab end oma kogukonna ja Eesti ühiskonna liikmena, vastutustundliku kodanikuna Eesti Vabariigis, Euroopa Liidus ning maailmas;

- teab ja järgib inimõigusi, märkab nende rikkumist ning kaitseb inimõigusi, tunnustab erinevaid inimrühmi võrdselt väärtuslikuna ja käitub sallivalt;

- tunneb Eesti riigi põhiseadust ja ülesehitust ning halduskorraldust; oskab suhelda riigi ja omavalitsusasutustega; oskab leida ja kasutada vajalikku õigusakti; järgib seadusi; kasutab kodanikuühiskonna tegutsemisvõimalusi; selgitab näidete kaudu vabaühenduste toimimise põhimõtteid ja eesmärke;

- tunneb Euroopa Liidu ülesehitust ja väärtusi ning nimetab liikmesriike; nimetab teisi rahvusvahelisi organisatsioone ja selgitab nende tegevuse eesmärke;

- selgitab üksikisiku, ettevõtja ja riigi rolli majanduses; teab, mis on avalik ja erasektor; teab maksustamise eesmärgid ning üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega;
- kaalub oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma võimetest, huvidest, teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning valikuid väliselt mõjutavatest teguritest;
- hindab ressursside piisavust ning tarbib säästlikult; tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana
- oskab leida vajalikku teavet ja vahendeid; kasutab lihtsamaid uurimis meetodeid, arvestab autoriõiguste kaitset;
- teab, mis on üleilmastumine, ja toob näiteid üleilmastumise mõjude kohta majandusele, kultuurile, keskkonnale jne;
- teab riigi juhtimis- ja haldusstruktuuride ameteid/elukutseid ning nende töö sisu ja arutleb selle üle, mis on olulised eeldused selle töö tegemiseks; valdab ülevaadet riigiteenistujaks kujunemise ja õppimise võimalustest. Ühiskonna sotsiaalne struktuur Teema läbimisel õpilane:
- teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid sotsiaalsed erinevused, sotsiaalne kihistumine, sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus, identiteet, mitmekultuurilisus;
- märkab erinevusi sotsiaalsete rühmade vahel ja mõistab nende põhjusi;
- väärtustab sotsiaalset õiglust ja sidusust;
- väärtustab soolist võrdõiguslikkust;
- mõistab kultuuride erinevusi ja oskab suhelda teiste kultuuride esindajatega.

Õppesisu

Kohustuslik osa:

Sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed jm. Sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused. Sotsiaalse sidusus. Sotsiaalnetõrjutus. Sotsiaalne

õiglus ja võrdõiguslikkus. Solidaarsus. Sallivus. Väärtused ja identiteedid. Mitme kultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid.

Süvendav ja laiendav osa:

Omistatud ja omandatud staatus. Staatus. Erinevuste olemus ja põhjused. Sotsiaalnemobiilsus. Erivajadustega inimesed. Sallivuse piirid. Nulltolerants. Stereotüübid. Üleilmastumise roll mitme kultuurilisuse kujunemisel. Vastastikune sõltuvus ja koosmõjuühiskonnas.

Meedia ja teave

Teema läbimisel õpilane:

- orienteerub infokeskkonnas, suudab infot kriitiliselt hinnata ja kasutada;
- teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid avalik arvamus, avalik elu, eraelu, ajakirjandusvabadus, ajakirjanduseetika, autoriõigus, autorivastutus, reklaam ja plagiaat;

mõistab ajakirjanduses käsitletavaid probleeme;
kasutab lihtsamaid uurimis meetodeid probleemide kirjeldamiseks

- tunneb ja austab autori õigusi ning vastutust;
viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt.

Õppesisu

Kohustuslik osa:

Ajakirjanduse roll ühiskonnas: informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, avalikuarvamuse kujundamine, meelelahutus jne.

Teabe tõlgendamine ja kriitiline analüüs; fakti ja arvamuse eristamine. Kommunikatsiooni-eesetika, avaliku ja eraelu piir; suhtlemiskultuur.

Turunduskommunikatsioon, selle funktsioon ja liigid: valimisreklaam, sotsiaalreklaam,

kommertsreklaam jne. Meediamajanduse põhitõed (sisu ja reklaami vahetamine, tulud ja kulud meedias). Autoriõigused ja -vastutus,

teoste kasutamine: viitamine, tsiteerimine, alla laadimine. Plagieerimine.

Süvendav ja laiendav osa:

Kommunikatsiooni-vabaduse piiramine (ajakirjandus ja võrgukeskkonnad, legaalsed ja

tehnoloogilised piirangud). Avaliku elu tegelased. Kuidas meedia loob staare? Avaliku ja eraelu piirid, poolavalik sfäär. Turundus-kommunikatsiooni reguleerimine (reklaamiseadus ringhäälinguseadus jne). Kaubamärgid, patendid. Autoriõigused: teke ja kuuluvus.

Põhiõigused ja kaasnevad õigused. Kaubamärgid, patendid, nende kaitsmise vajadus. Õpilase autoriõigus.

Ühiskonna institutsiooniline struktuur –avalik sektor, erasektor, kolmas sektor

Teema läbimisel õpilane:• teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslikasutus, erasektor, eraettevõtte, mittetulundussektor, sihtasutus;• selgitab sektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas;• teab sotsiaalse ettevõtluse ja vabatahtliku töö võimalusi

Õppesisu

Kohustuslik osa:

Avalik sektor ja selle institutsioonid (riigiasutused, kohalik omavalitsus, avalik-õiguslikud asutused). Erasektor kui kasumile suunatud sektor. Kolmas sektor kui mittetulundussektor.

Sihtasutused, heategevus, vabatahtlik töö, kodanikualgatused.

Süvendav ja laiendav osa:

Sektorite vastastikune seotus ja partnerlus. Poliitika ja avaliku halduse mõisted. Ettevõtlusavalikus ja erasektoris.

Majandustegevus kolmandas sektoris kui vahend eesmärkide saavutamiseks.

Ühiskonnaliikmete õigused

Teema läbimisel õpilane:• teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid inimõigused, põhiõigused, sotsiaalmajanduslikud õigused, poliitilised õigused, kultuurilised õigused;• tunneb inimõigusi ja lastekaitse põhimõtteid, märkab nende rikkumist (sh vägivald, kuritarvitamine, inimkaubandus jm); tunneb õiguste ja kohustuste ning vabaduse ja vastutuse seost;• tunneb riske, oskab vältida ohte ja teab, kust otsida abi.

Õppesisu

Kohustuslik osa:

Inimõigused meie igapäevaelus, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel Põhiõigused; sotsiaalmajanduslikud, poliitilised ja kultuurilised õigused Lapse õigused, kohustused ja vastutus

Lastekaitse rahvusvahelised probleemid. Inimkaubandus, tööorjus, seksuaalneekspluatsioonimine jm. UNICEFi tegevus.

Süvendav ja laiendav osa:

Inimõiguste kujunemise ajaloo. Rahvusvaheliste organisatsioonide roll inimeste põhiõiguste tagamisel. Inimõiguste ja humanitaarõiguse seos. Inimkaubanduse tagajärjed ühiskonnale (traumad, haigused jm). Ohvriabi.

Demokraatia

Teema läbimisel õpilane: • teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid demokraatia, autokraatia, totalitarism;

võimude lahusus ja tasakaal, õigusriik, kodanikuõigused, kodanikuvabadused

kodanikuühiskond, kodanikualgatus; • selgitab demokraatia põhimõtteid ning nende rakendamist riigivalitsemises; • väärtustab demokraatlike vabadusi ja tunneb demokraatlikus ühiskonnas kehtivaid reegleid (nt pluralismi, kaasamist, vähemusega arvestamist, igaühe võrdsust seaduse ees); käitub demokraatia põhimõtete järgi; • oskab vahet teha demokraatial ja autokraatial, tunneb ning selgitab demokraatliku, autoritaarse ja totalitaarse ühiskonna põhijooni ning annab neile hinnangu; • selgitab õigusriigi toimimise põhimõtteid.

Õppesisu

Kohustuslik osa:

Demokraatliku ja mittedemokraatliku ühiskonna erinevused.

Demokraatliku valitsemisepõhijooned: võimuorganite valitavus ja aruandlus, võimude lahusus ja tasakaal. Õigusriik

Kodanikuvabadused ja –õigused.

Süvendav ja laiendav osa:

Ohud demokraatiale. Monarhia ja vabariik. Presidentaalne ja parlamentaarne demokraatia.

Kodanikuvabaduste seaduslik piiramine.

Eesti valitsemiskord

Teema läbimisel õpilane:

• teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid põhiseadus, põhiseaduslik institutsioon, põhiseaduslikud õigused, seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, täidesaatevvõim, president, õiguskantsler, riigikontroll, kohalik omavalitsus (KOV), kohus, õigusakt; erakond, valimised, kodakondsus, kodanik, alaline elanik;

- tunneb ja oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust ning iseloomustab Eesti riigipoliitilist ja halduskorraldust (kaart);
- mõistab seaduste järgimise vajadust ja seaduste eiramise tagajärgi ning teab, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda; oskab leida vajalikku õigusakti, kasutada elektroonilist Riigi Teatajat (eRT);
- suhtleb riigi-ja omavalitsusasutustega, sh riigi-ja omavalitsusasutuste portaale kasutades;
- tunneb kodanikuõigusi ja -kohustusi; väärtustab Eesti Vabariigi ja Euroopa Liidukodakondsust;
- selgitab valimiste üldiseid põhimõtteid, kujundab oma põhjendatud seisukohavalijana ning nimetab Eesti parlamendierakondi;
- teab peamisi rahvusvahelisi organisatsioone, mille liige Eesti on; teab Euroopa Liiduliikmelisusest tulenevaid õigusi, võimalusi ja kohustusi.

Õppesisu

Kohustuslik osa:

Põhiseadus. Põhiseaduslikud institutsioonid. Riigikogu koosseis ja ülesanded. Valitsuse moodustamine ja ülesanded. Vabariigi President. Kontrollorganid: õiguskantsler, riigikontroll. Kohus. Kohalik omavalitsus. Õigussüsteem: Eesti kohtusüsteem. Õigusaktide kasutamine.

Alaealiste õiguslik vastutus. Kodakondsus. Eesti kodakondsuse saamise tingimused.

Kodanikuõigused ja -kohustused. Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud, kodakondsusetaisikud ning kolmandate riikide kodanikud, nende õigused ja kohustused Eestis. Erakonnad. Erakonna ülesanded demokraatlikus riigis. Eesti parlamendierakonnad. Valimised. Valimiste üldine protseduur. Kandidaadid ehk valitavad ja hääletajad ehk valijad; nende rollid. Valimiskampaania. Teadlik hääletamine. Eesti Euroopa Liidu liikmena. Eestirahvusvahelistes organisatsioonides.

Süvendav ja laiendav osa:

Riigikogu struktuur (juhatus, komisjonid, fraktsioonid). Riigikogu ja valitsuse tööpõhimõtted. Valitsuse koosseis. Eesti riigikaitse institutsioonid. Õigusaktide hierarhia.

Karistusseadustik (alaealiste õiguslik vastutus). Rahvusvahelised kohtud. Apelleerimise kord ja võimalused. Liiklusseadus. Euroopa Liidu kodanikud. Eesti kodaniku õigused ja kohustused Euroopa

Liidus. Eesti Vabariigi kodakondsuse seadus. Erakondade maailmavaade ja tegevusprogrammid. Eesti valimissüsteem. Demokraatlike valimiste põhimõtted. Erinevused Riigikogu ja kohalike volikogude valimistel. Euroopa Nõukogu –inimõiguste, kultuuri, hariduse jne koostöö edendaja Euroopas. Eesti NATO liikmena.

Kodanikuühiskond

Teema läbimisel õpilane:• teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid kodanikuühiskond, vabaühendus, kodanikuosalus, kodanikualgatus;

- mõistab kodanikuühiskonna ja vabaühenduste toimimise põhimõtteid ning eesmärke;
- iseloomustab kodanikuühiskonna rolli demokraatia tagamisel;
- oskab kasutada tegutsemisvõimalusi kodanikuühiskonnas; analüüsib probleeme ning pakub lahendusi;
- algatab ja toetab koostööd ühiste eesmärkide seadmisel ning elluviimisel.

Õppesisu

Kohustuslik osa:

Kodanikuühiskonna olemus ja põhijooned. Vabaühendused ja MTÜ-d. Kirik ja usuühendused. Kodanikuosalus ja kodanikualgatus. Kodanikuajakirjandus. Vabatahtliktegevus, kaasatus ühendustesse ja organisatsioonidesse. Noorte osalusvõimalused.

Õpilasomavalitsus ja õpilasorganisatsioonid. Noorteprojektid.

Käitumine kriisioludes. Süvendav ja laiendav osa:

Kodanikuühiskonna asend ühiskonna struktuuris. Vabaühenduste koostöö ning partnerlusomavalituste ja riigiasutustega. Kaasav otsustamine. Klassi või rühma ühise blogi pidamine.

Juhtumid: raske haigus, lähedase surm, kuriteoohvriks sattumine, õnnetusjuhtumite tagajärjed, katkenud suhted lähedaste inimestega, perevägivald jne

Majandus

Teema läbimisel õpilane:

- teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid turumajandus, turg ja turusuhted, nõudmine, pakkumine, konkurents, tootlikkus, kasum, riigieelarve, riiklikud ja kohalikud maksud, ühis hüve, sotsiaalne turvalisus, vaesus, sotsiaalkindlustus, sotsiaaltoetus, tööturg, bruto-ja netopalk, laen, investering, tarbijakaitse;

- tunneb erineva haridusega inimeste võimalusi tööturul; teab, mida tähendab olla omanik, ettevõtja, tööandja, töövõtja, töötu;
- analüüsib ja hindab oma huve, võimeid ning võimalusi edasiõppimise ja karjääriplaneerimisel;
- tunneb eelarve koostamise põhimõtteid; oskab arvutada netopalka;
- tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana ning tarbib säästlikult;
- iseloomustab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid, ettevõtluse ja riigi rollimajanduses; selgitab maksustamise eesmärgi, teab Eestis kehtivaid makse, üksikisikuõigusi ning kohustusi seoses maksudega.

Õppesisu

Kohustuslik osa:

Turumajanduse põhijooned. Nõudmine ja pakkumine. Konkurents. Tootlikkus ja kasum.

Ettevõtluse vormid: AS, OÜ, FIE. Ettevõtluse roll ühiskonnas.

Ressursside jagunemine maailmas. Riigi roll majanduses:

planeerimine ja regulatsioon. Riigieelarve. Maksud, maksustamise põhimõtted. Tulude ümberjagamine. Ühishüved ja sotsiaalne

turvalisus. Ausmaksumaksimine. Sotsiaaltoetused ja

sotsiaalkindlustus. Tööturg. Tööturu mõiste. Tööandja ja töövõtja

rollid töösuhetes. Tööõigus. Hõivepoliitika, tööturu meetmed

tööandjatele ja töötajatele. Erinevast soost, erineva haridustaseme ning töö- ja erialase ettevalmistusega inimesed tööturul. Isiklik

majanduslik toimetulek. Eesmärkide seadmine ja ressursside

hindamine. Palk ja palgaläbirääkimised. Isiklik eelarve. Elukestva

õppe tähtsus pikaajalises toimetulekus. Säästmine ja

investeeringud. Laenamine. Tarbijakäitumine, säästlik ja

õiglanetarbitamine. Tarbijakaitse kaupade ja teenuste turul.

Tootemärgistused. Isiklik ettevõtlus.

Süvendav ja laiendav osa:

Ettevõtluse vormid. Kodumaakonna ettevõtlus. Ettevõtlikkus ja

majandusotsustused (nt õpilasfirma). Keskpang ja

kommertspangad. Maksualased kuritarvitamised (korruptsioon,

varimajandus, ümbrikupalk, salakaubandus jne). Euro. Töötukassa.

Töötajate ränne, selle põhjused, tööandjaga kaasnevad võimalused ja

ohud. Töölemine Euroopa Liitu. Tarbijale suunatud reklaam ja

reklaami teadlik kasutamine. Petuskeemide näiteid.